

objelodanio ga je Dimitrije Sergijevski (Glasnik zem. muzeja u Sarajevu n. s. II, 1947, str. 39—40.). Drugi natpis sastoji se iz nadvratnika i septuma crkvice sv. Nikole u splitskom Velom Varošu; objelodanio ga je C. Fisković, s ostalim podacima o toj crkvi (Historijski zbornik II, Zagreb 1949, str. 211—220.).

S. Antoljak »Još nešto o paškoj ispravi« daje nam nove podatke, s kojima nam još dokazuje, da je paška isprava autentična.

S. Antoljak u radu »Kako i kada je došlo do jednog umetka u Rogerijevoj Carmen miserabile« donosi niz dokumenata na temelju kojih na kraju izvodi zaključak, da je cijeli pasus o dolasku Bele u Ugarsku u pratnji Ivanovaca i Frankapana bio umetnut u XV. stoljeću. Na kraju pisac spominje, da bi trebalo i neke druge djelove Rogerijeve »Carmen« podvrći kritici.

L. Katić u opširnom radu »Solinski mlinovi u prošlosti« govori posebice o mlinovima iz doba narodnih vladara. Pisac ističe ekonomski značaj, koji su imali ti mlinovi za Split i okolicu Solina. Donosi razne isprave, iz kojih se može vidjeti tko je mogao biti vlasnik ili zakupac mlinova, zatim kakove su bile dače, koje su bile određene. »Uz mlinove u mlinicama« kaže pisac »redovito je na kraju zgrade bila stupa, gdje se je domaće sukno stupalo.« Stupe se nisu sačuvala, ali se njihovo postojanje može razabrati iz dokumenata.

S. Gunjača na kraju časopisa pod naslovom »Muzej hrvatskih starina od oslobođenja do danas«, nastavlja sa svojom muzejskom kronikom iz prvog sveska. On govori o problemu smještaja muzejske zgrade, te daje kraća obavještenja i rezultate o svim arheološkim iskapanjima Muzeja hrvatskih starina.

Slavenka Ercegović

O SMRTI KRALJA ZVONIMIRA

U 288 knjizi Rada Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, objavio je 1952. g. Stipe Gunjača veoma opširan rad pod naslovom »Kako i gdje je svršio hrvatski kralj Dimitrije Zvonimir s dodatkom o grobu kralja Zvonimira na Kapitulu kod Knina«, koji je zaslužio po svom značaju i opsegu, da bude objavljen kao posebna knjiga. Pisac donosi povijesne dokumente o nasilnoj smrti kralja Zvonimira kod »Pet crkava«, te i o njego-

vom grobu. Prvo raspravlja o vijestima iz »Historia Salonitanorum Pontificum« (HSP), izvoru koji se do sada nije uzimao kao glavni, jer su ga pojedini historičari, kao na pr. Rački i Šišić smatrali prijepisom iz XVI. stoljeća. Sva su istraživanja o lokalitetu »Pet crkava« bazirali na vijestima u dodatku hrvatske redakcije Ljetopisa Popa Dukljanina (DHRLJPD); međutim vijest o Zvonimirovoj smrti u DHRLJPD u stvari je samo prerada vijesti iz HSP. Uz ova dva izvora donosi pisac kroniku franjevca I. Tomašića, koja, uz ostalo, sadrži i podatak o grobu kralja Zvonimira, te još neke druge kronike.

Zatim Gunjača objavljuje arheološku argumentaciju, koja je najvažnija potvrda vijesti iz HSP. Vrlo pregledno su prikazana istraživanja, koja su vršena u zadnje vrijeme, a pored toga i prijašnja nastojanja i poteškoće oko ubiciranja samog lokaliteta — Pet crkava. Četiri crkve arheološki fiksirane kao i ona peta, za koju se zna gdje je postojala, predstavljaju lokalitet — Pet crkava — danas Biskupija kod Knina; tamo se je 1088. g. (po Baradi) narod odupro kralju Zvonimiru i ubio ga. Zasluga je pisca, da se je riješio ovime jedan zakučast problem hrvatske historije, o načinu i mjestu smrti kralja Zvonimira, a o tome su bila podvojena mišljenja. Gunjača je revidirao sve pisane dokumente i pružio arheološkom metodom narodnoj historiji novu dokumentaciju, te time riješio ovo pitanje, koje se samim pisanim dokumentima nije moglo raščistiti. Gunjačino nastojanje predstavlja dragocjen putokaz o mogućnostima potpunijavanja narodne historije pomoću ranosrednjovjekovne arheologije.

Slavenka Ercegović

CVITO FISKOVIĆ: »DUBROVAČKI ZLATARI OD XIII. DO XVII. STOLJEĆA«

(Posebni otisak iz »Starohrvatske prosvjete« god. 1949.)

Ističući umjetničku vrijednost zlatarskog obrta u Dalmaciji od najranijih vremena, Fisković daje u uvodnom dijelu svoje radnje kratak pregled njegova razvoja kroz stoljeća.

Kao gradovi s razvijenim zlatarskim obrtom ističu se Zadar, Trogir, Hvar, a najviše Dubrovnik. Značajno je, da su zlatarski umjetnici, koji se spomi-

nju u srednjovjekovnim dokumentima, velikom većinom bili iz naših krajeva i da imaju čisto narodna imena. U XIV. i XV. stoljeću zlatarski obrt doživljuje svoj cvat, te u to vrijeme domaće radionice potpuno namiruju potrebe i nema potrebe za uvoz zlatarskih umjetnina iz tuđine. Postoji zabilješka, da su u prvom desetljeću XVI. stoljeća u samom Dubrovniku djelovala 43 zlatara. Kroz nekoliko stoljeća oni rade za državne ustanove, crkve, domaće i strane privatnike, i to nakit, pribor za jelo, posude, liturgijske crkvene predmete i moćnike u romaničkom, renesansnom, baroknom, no najviše u gotičkom stilu.

Jedan od istraživača ove grane umjetnosti Josip Gelcich nastojao je najvrednija djela pripisati isključivo stranim majstorima. Dokazano je, da su kasnorenesansni krčag i posuda za umivanje zaista pripadali stranoj izradi, ali je Gelcich potpuno nijekao mogućnost, po kojoj bi ostali značajniji radovi mogli biti izvedeni u Dubrovniku. — Fisković negira tvrdnju J. Gelicaha, da gotovo svi ovi predmeti nose mletački žig, jer se — pregledavši riznice — uvjerio, da tek oni iz baroknog doba XVII. i XVIII. stoljeća imaju taj žig. Od XIV. do XVI. stoljeća — u doba izvanrednog cvata Republike — lokalni se zlatarski obrt razvija do kulminacije. Tek nakon osiromašenja grada bio je moguć import iz Venecije.

Radovi domaćih majstora stoje doduše pod stranim utjecajima, što još uvijek nije dokaz, da ta djela nisu vrijedna; poznato je, da se ni mletački majstori nisu mogli osloboditi bizantskoga utjecaja, a u XV. i XVI. stoljeću francuskog i njemačkog, kao i to, da su u Veneciji koji puta radili i stranci. Unatoč svim tim okolnostima nitko ne će pokušati negirati umjetničku vrijednost, ili negirati značenje radionica.

Domaći radovi stilski ne zaostaju za talijanskim radionicama — obilje zлата i srebra uvjetovalo je nagli razvitak. U XIII. stoljeću obnovljeni su rudnici u Bosni i Srbiji. To je vrijeme, kad su u ostaloj Evropi zlatari zamijenili mjed srebrom. Oni su i u Dubrovniku imali osobite povlastice. Osim svega bili su oslobođeni nameta, a ta nam činjenica potvrđuje, koliko su Dubrovčani cijenili ovu granu svoje trgovine. Godine 1306. osnovana je zlatarska bratovština sa statutom i pravilima, koja su se od XIV.